

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

S Z E M L E

AGRÁRTÖRTÉNETI EMLÉKÜLÉS DEBRECENBEN

Debrecen városa több ízben töltött be rendkívüli szerepet Magyarország életében, és mindig történelmi időkben. Ezelőtt 30 évvel, felszabadulásunk évében is, mint a teljes felszabadulás előtt álló ország ideiglenes nemzetgyűlésének színhelye és kormányának székhelye írta be nevét történelmünkbe. Ez a történelmi évforduló indokolta, hogy a Magyar Agrártudományi Egyesület Mezőgazdaságtörténeti Bizottsága Debrecenben rendezze meg emlékülését.

Romány Pál, az MSZMP KB tagja nyitotta meg az emlékülést, rövid, átfogó értékeléssel három évtized múltát, számbavételének fontosságát méltatva bevezető szavaiban. Debrecen történelmi kötődést jelent mindenkinek és különösképpen azoknak, akik a mezőgazdaság átforgatásával foglalkoznak évtizedek óta. A földosztás visszavonhatatlan jelentőségét és végrehajtásának törvényét itt mondotta ki az Ideiglenes Nemzetgyűlés, s bár túl a Dunán még harcok folytak, itt az új világ kibontakozásának első lépéseit kezdte el a volt eselések, szegényparasztok sokasága. Hajdú-Bihar, Békés, Csongrád megyékben jóval hamarabb indulhatott meg az „igazságosztás”, mint az ország más részein. Az új történelmi korszak tehát itt vette kezdetét 1944 őszén.

Erről az évfordulóról emlékeztek meg Romány Pál elnöki megnyitója után sorban az előadók is. Harminc

esztendő történetét, legfontosabb eseményeit méltatták Kiss Albert, Szabó István, Tóth Imre, Gazdag István, az ünnepi ülés beszámolóinak készítői, de a hozzászólók is valamennyien.

Három évtized a magyar falu életében felmérhetetlen változásokat hozott, idézte Kiss Albert, a Központi Statisztikai Hivatal elnökhelyettese. A számadatok csak reprezentálják a változásokat, a mélyreható fordulat a falusi társadalomban ment végbe. A gazdálkodás formája teljes mértékben átalakult, új termelési rendszerek bontakoztak ki az egykori váltógazdálkodás helyén, és a falusi élet tartalma teljes egészében átalakult. Találunk még ma is olyan elűtő statisztikai adatokat, összehasonlítható számokat, hogy például Budapesten tízezer lakosra hány orvos jut, és mennyivel kevesebb jut vidéken, vagy mennyi a képzés nélküli pedagógusok száma egy-egy, még a megyei központtól is távol levő kis faluban, de még ezek figyelembevételével mellett is olyan változások jellemzik a magyar falut, mely példa nélkül áll történelmünkben.

Mindezt „a debreceni kezdet”, az ország újjászületése, a társadalmi rendszer egyszer s mindenkorra való megváltozása hozta magával, hiszen nem véletlenül írta 1917-ről Lenin, hogy az októberi dátummal az emberiség előtörténete lezárult. Magyarország gazdasági életének összehangolt átalakulása csak a falu felemelésével együtt mehetett végbe. A legsúlyosabb nyomor a városi proletárnegyedeken kívül a gazdasági eselések nyomora volt, és ezen enyhített először a földosztás és ezen változtatott gyökeresen a nagyüzemi gazdálkodás. Hogy honnan indultak el az első, akkor bontakozó közös gazdaságok, termelészövetkezetek és hová jutottak, ezt méltatta Szabó István, a Termelészövetkezetek Országos Tanácsának Elnöke, hiszen sok Nádudvar volt akkor és azokban az esztendőekben Magyarországon, hasonló

körülmények között kezdvén az új életet.¹

Legelőször a tanácsi vezetésnek kellett irányítása alá vonnia a szövetkezetek megsegítését, hiszen az államigazgatás jelentette a védelmet is a szövetkezetek szervezett ellenzőivel szemben. Tóth Imre összefoglalója vázolta, hogy közvetlenül a felszabadulás előtt a gazdaságok 65,7%-a törpebirtok volt, és ez a megye földterületének mindössze 8,9%-át jelentette. Nagybirtokosok kezében volt a földterület 47%-a. Az első időkben tehát a tanácsok, az államigazgatási szervek leglényegesebb támogatása az volt, hogy a tagosítások mellett a termelőszövetkezetek nyilvántartásait, könyvelését segítettek megszervezni, illetőleg az alapismeretekre megtanítani azt a kevés szakembert, akik a termelőszövetkezetek adminisztrációs irányítását végezték.

Az emlékülés foglalkozott azokkal az évekkel is, amikor az ötvenes évek elején a szövetkezetek szervezése, fejlesztése időszakában erőszakos eszközöket is alkalmaztak. Ennek mindenképpen kárát vallották a közös gazdaságok is. A fejlődést visszavetette az adminisztratív módszerek alkalmazása: az első megpróbáltatás időszakában szét is zilálódott sok közös gazdaság. Mégis 1959–60-ra megérett az előfeltétele annak, hogy végbemenjen a mezőgazdaság szocialista átszervezése és az indulás, kibontakozás nehezebb éveit után Hajdú-Bihar megyében is fölfelé íveljen a szövetkezeti gazdaságok termelése és az életszínvonal általános emelkedése. Komoly, százmilliókban kifejezhető értéket termelnek a Hajdú-városok szövetkezeti gazdaságai és még a gyengébb adottságú területeken, a „nyíri homokon” is megerősödtek a termelőszövetkezetek.

Gazdag István korreferátuma is azt

az időszakot taglalta, amely 1944-től 1956-ig telt el a szövetkezetekben. Világosan megállapította, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom szilárd bázisait 1953 és 1956 viharai megtépázták ugyan, de szétzilálni nem tudták. Pedig az indulás körülményeinek megítélésakor sohasem szabad figyelmen kívül hagyni, milyen kezdetleges előfeltételek között bontakoztak a megye közös gazdaságai, különösen, ha az állatállományt, azok elhelyezését tesszük nagyító alá. Nemhogy az épületek nem voltak megfelelőek, de még az építőanyag is sokkal nagyobb gondot jelentett itt, mint az ország más, jobb adottságú megyéiben.

Ma, 1975-ben a nádudvari Vörös Csillag Termelőszövetkezet, vagy a hajdúböszörményi Vörös Csillag Termelőszövetkezet példát jelentenek mezőgazdaságunkban. Először a termelőszövetkezetek fennállása óta éppen Nádudvaron érték el a félmilliárd forintot meghaladó bruttó termelési értéket. Kibontakozóban és fejlődőben van a többi országos hírű, sőt nemzetközi hírnévre is egyre inkább szert tevő közös gazdaság, melyekben negyedszázad munkája testesül meg. Nagyüzemi gyakorlattal egyáltalán nem vagy alig-alig remdelkező, egyszerű emberek közösségi munkájának eredménye ez. És mindennek a kezdete az a történelmi dátum, melyet 1944 jelent Magyarországon.

A Mezőgazdaságtörténeli Bizottság vezetőségi tagjai közül Gonda Béla volt tanúja ezeknek az időknek, a kezdet kezdetének, mert már akkor mint az Ideiglenes Nemzetgyűlés kormánybiztosa szervezte a felszabadított országrészekben a munkák beindítását. Legnagyobb gondot jelentette a fogatok hiánya, hiszen a háború az ország állatállományának mintegy kétharmad részét elpusztította. Úgy kellett összegyűjteni és közös irányítás alá vonni a megmaradt erőgépeket, fogatokat is, hogy kenyér nélkül ne maradjon az or-

¹ Megjegyzés: Szabó István beszédét előző (7.) számunkban közöltük. (1 szerk.)

szág és
tolni le
Akkor
például
munkár
lönösen
háború
fogater

Érde
lőkat é
azokat
tized e
dulás a
pl. ma
magyar
termelő
korszal
lunk.

A de
tanúik
szakem
dolkod
sorban

A I
GYOR

A la
az éle
gazda
évek

A
közöt
ben f
Euró
kivál
szake
sítva
az éle
natko

szág és 1944 őszén, 1945 tavaszán pótolni lehessen az elmulasztottakat. Akkor országos akciónak számított például a „konflislovak” összegyűjtése, munkára való kirendelése, mert különösen Pest és Fejér megyékben a háború elvonulása nyomán alig maradt fogaterő.

Érdemes összehasonlítani a beszámolókat és a hozzászólásokat, különösen azokat a tételeket, melyek három évtized eredményeit mérték össze az indulás adataival. A fogat- vagy igaerő pl. ma egyáltalán nem számottevő a magyar mezőgazdaságban, hiszen a termelési rendszerek kialakulásának korszakában igaerővel nem is számolunk.

A debreceni emlékülés a történelem tanúiként gyakorlati, elméleti irányító szakembereket, távlati tervekben gondolkodókat és történészeket — első sorban agrártörténészeket — mozga-

tott meg, és fölhívta a figyelmet arra, hogy milyen óriási élő emlékanyag található Magyarországon, olyan, melynek összegyűjtése most már halaszthatatlan tennivaló.

A Magyar Agrártudományi Egyesület Mezőgazdaságtörténeti Bizottsága, amely 1974 őszén szerveződött újjá, komoly munkát vállalt magára azaz, hogy emléküléseinek legfontosabb anyagainak összegyűjti és feldolgozza, majd nyomtatásban adja az agrártörténeti kutatók, az érdeklődő szakemberek kezébe.

A debreceni emlékülés jelenti a kezdetet ebben a vállalkozásban. Az elhangzottak azt a biztos reményt keltezik, hogy a továbbiakban is minden bizonnyal olyan értékes anyag kerül majd rendezésre, amely mind agrártörténeti, mind történelmi szempontból pótolhatatlanul érték lesz.

Fabian Gyula

A LENGYEL ÉLELMISZERIPAR GYORS ÜTEMŰ FEJLESZTÉSÉNEK TANULSÁGAI

A lengyel népgazdaság és ezen belül az élelmiszeripar fejlődése — az új gazdaságpolitika hatására — az utóbbi években lényegesen meggyorsult.

A FEJLESZTÉS JELLEMZŐ VONÁSA

A lengyel élelmiszeripar 1970—74 között műszakilag olyan gyors ütemben fejlődött, amely példa nélkül áll Európában. Az eredményeket — a legkiválóbb tudományos és gyakorlati szakemberek tapasztalatait hasznosítva — a párt központi bizottságának az élelmiszer-termelés fejlesztésére vonatkozó határozatainak következetes

végrehajtásával érték el. A rendkívül rövid idő (2—3 év) alatt elért fejlesztési sikereket a következők tették lehetővé:

— a területi tervezés tudományos szintre emelésével az élelmiszeripari kapacitások területi differenciáltságát és szétaprózottságát csökkentették, és összehangolták a mezőgazdasági és élelmiszeripari fejlesztést (arányos fejlesztés);

— a fejlesztési célokat a belföldi szükségletek és az exportlehetőségek figyelembevételével határozták meg. Elsősorban a húsipart fejlesztik külföldi kölesönök felvételével (amit késztermékekkel törlesztenek). A világon található legkorszerűbb technikát tömegesen alkalmazzák az élelmiszeriparban. Versenytárgyalások alapján tőkés cégeket bíznak meg egy-egy létesít-